Αναπτυξιακά προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας πριν και κατά την κρίση

Αντώνης Γεωργόπουλος
Καθηγητής
Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων
Πανεπιστήμιο Πατρών

Main literature on Investment Development Path

•**RAJNEESH NARULA & JOHN H. DUNNING (2000)** "**Industrial Development, Globalization and Multinational Enterprises: New Realities for Developing Countries",** *Oxford Development Studies,* Vol. 28, No. 2, pp., 141 – 167
•**The basic theory**

•**JOHN H. DUNNING, CHANG-SU KIM & JYH-DER LIN (2001)** "**Incorporating trade into the Investment Development Path: A case study of Korea and Taiwan**", *Oxford Development Studies,* Vol. 29, No. 2, 145 – 154.
•**Incorporation of some foreign trade elements into the IDP**

•RAJNEESH NARULA & JOHN H. DUNNING (2010) "**Multinational Enterprises, Development and Globalization: Some Clarifications and a Research Agenda**", *Oxford Development Studies,* Vol. 38, No. 3, pp. 263 – 287.
•**Merger of the two last stages (4 & 5) of economic development**
•**Some clarifications**

Κάθε χώρα διέρχεται διάφορα στάδια ανάπτυξης

Το αναπτυξιακό μονοπάτι της κάθε χώρας είναι μοναδικό σε σχέση με το πόσο γρήγορα και πότε το ένα στάδιο θα διαδεχτεί το άλλο.

Η θεωρία συνδέει την κάθε φάση ανάπτυξης με ένα συγκεκριμένο «πακέτο» πλεονεκτημάτων εγκατάστασης [αγορά, φτηνό κόστος, κίνητρα κ.λπ.] που προσφέρει η εθνική οικονομία

Η θεωρία διακρίνει 5 στάδια. Στα πρώτα δύο στάδια κυριαρχούν παραδοσιακά φυσικά ή «τεχνητά» πλεονεκτήματα όπως η προστατευόμενη αγορά, οι χαμηλοί μισθοί, οι πρώτες ύλες κ.λπ. Στα υπόλοιπα τρία στάδια η χώρα πρέπει να δημιουργήσει η ίδια υψηλής αξίας περιουσιακά στοιχεία, όπως ανθρώπινο κεφάλαιο, υποδομές, πρόιόντα υψηλής τεχνολογίας και άλλα.

Με βάση το επίπεδο ανάπτυξης καθορίζονται και οι άμεσες ξένες επενδύσεις που δέχεται η χώρα όσο και οι άμεσες επενδύσεις που αυτή πραγματοποιεί στο εξωτερικό.

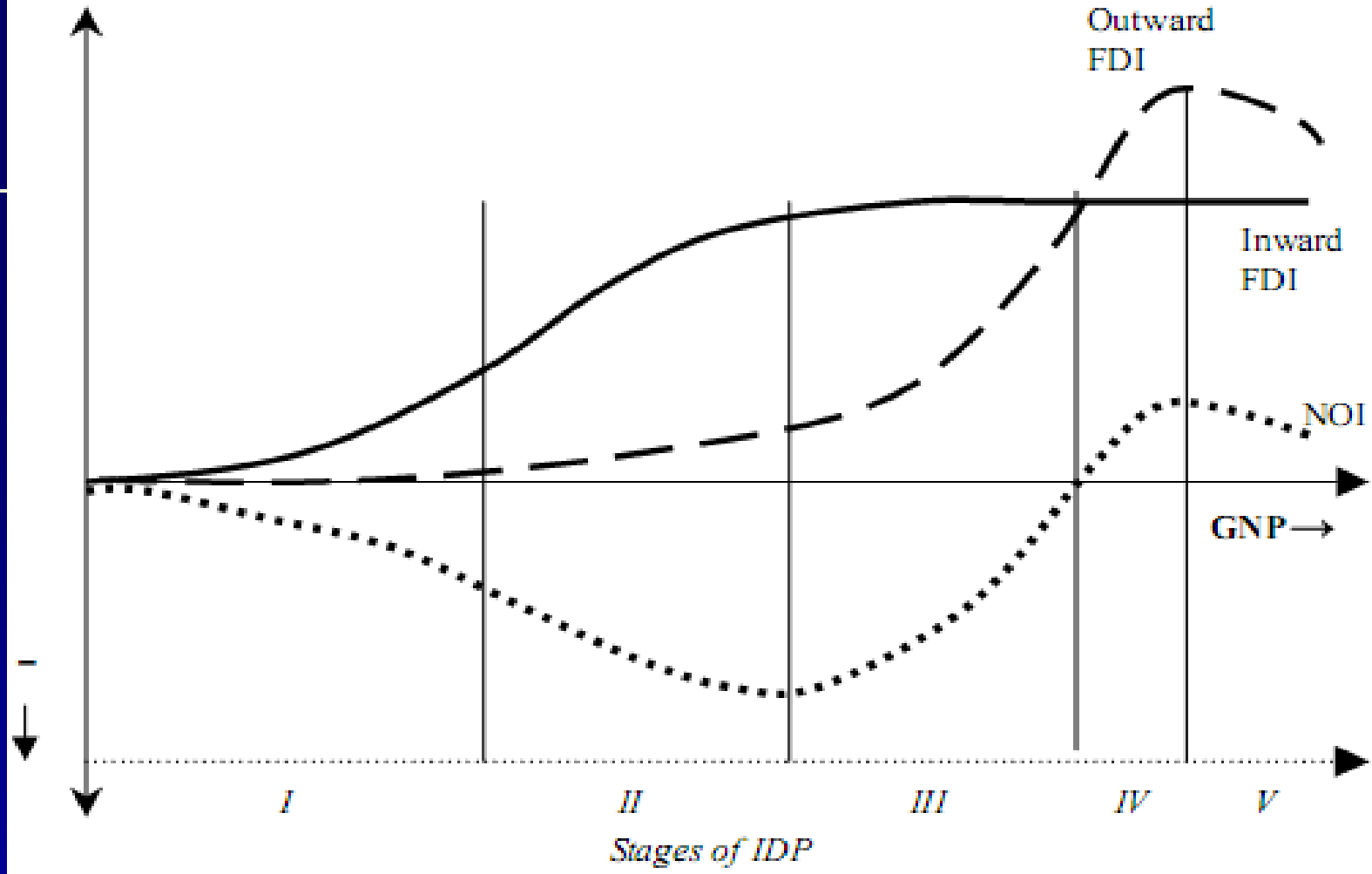

Figure 1. Graphical version of IDP. NOI: net outward investment (not drawn to scale; for illustrative purpose only).

	Stage 1	Stage 2	Stage 3	Stages 4 and 5
	Natural resource-based	Investment driven	Innovation driven	Increasing knowledge and service intensity; knowledge economy
Balance of inward FDI (IFDI) and outward FDI (OFDI)	Little IFDI and negligible OFDI; low intra-industry trade and investment	Increasing IFDI and limited OFDI; low intra-industry investment, increasing intra-industry trade	OFDI increasing faster than IFDI; increasing intra-industry trade and investment	Substantial I and O; O often exceeds I; substantial intra-industry trade and investment; balance between I and O fluctuates: around net zero or positive level of in/outward FDI
Characteristics of inward MNE activity	Little inward FDI initially. As L advantages improve, resource-based motives, and market-seeking later	Growing presence of market-seeking FDI—attracts labour-intensive manufacturing	Raising IFDI, market-seeking and increasing efficiency-seeking FDI in manufacturing, in activities supplying more sophisticated products for domestic market, or requiring more skilled labour	Increasingly market-seeking, efficiency-seeking and asset-augmenting investment
Characteristics of outward MNE activity	No outward FDI—strategic investments and capital flight	Little OFDI. Mainly resource- and market-seeking investment in other developing countries; some "escape" investment to developed countries; mostly regional greenfield investment; natural resource investment; light manufacturing employing established technologies	Growing OFDI; all kinds of investment, including efficiency-seeking and some asset-augmenting investment; mass-produced differentiated consumer goods, e.g. electrical products, clothing; more service investment, e.g. construction, banking	Increasingly efficiency-seeking and asset-augmenting investment; regional and global; more M&As and alliances; investment in knowledge-intensive sectors, e.g. ICT[a], biotechnology, and high value-added services, e.g. consultancy; restructuring of global value chains
O advantages of firms	Few domestic firms with O advantages	Ability to produce low-cost, standardized products, or those based on natural resources of home country	Strong domestic industries; ability to differentiate products and/or adapt to local consumer tastes; some limited product and process innovation	Strong created-asset O advantages of domestic firms; coordination of the internal and external network of the MNE; importance of open innovation

	Stage 1	Stage 2	Stage 3	Stages 4 and 5
	Natural resource-based	Investment driven	Innovation driven	Increasing knowledge and service intensity; knowledge economy
Industrial upgrading and manufacturing comparative advantages evolution	Hecksher-Ohlin sectors	Undifferentiated Smithian sectors		
		Differentiated	Smithian sectors	
			Innovation-intensive Schumpeterian sectors	
L advantages of the home country	Few L advantages. Mainly presence of natural resources, but infrastructural support also important; government role in setting up legal and commercial system	Growing L advantages, low real wage costs; natural resources; supply capacity and clusters of local industry; growing importance of education, transport and ICT infrastructure	Created-asset L advantages are increasing; entrepreneurship; larger, more sophisticated, markets; government role in economic restructuring and enforcing competitive markets; increasing importance of informal institutions	Strong created-asset L advantages, increasing importance of supply capabilities, support services and market-facilitating services; government role in minimizing transaction costs, supporting innovation, and fostering economic restructuring; increasing importance of informal institutions
Economic structure	PRIMARY sectors	→	→	→
		Declining → Increasing	MANUFACTURING sectors	→ Declining
			SERVICE sectors →	Increasing
Preferred modality of IB[b] activity	Imperfect markets and peripheral nature imply either trade or FDI linkages	Tendency for firms to prefer more equity ownership to protect proprietary knowledge and to control markets, and more licensing activity	Increasing use of cooperative and/or contractual relationships to manage the external network of the MNE; focus on "core competence" with extensive use of outsourcing	

Είναι η αναπτυξιακή διαδικασία της Ελλάδας μια διαδικασία δημιουργικής καταστροφής ή απλώς καταστροφής;

Μεταπολεμικά, η συνολική διαδικασία αυτή μπορεί να χωριστεί σε δύο βασικές φάσεις:

- **Τη φάση του προστατευτισμού (1960-1980)**
- **Τη φάση της Ευρωπαικής Ολοκλήρωσης (1981- σήμερα)**

Η φάση της ολοκλήρωσης είναι δυνατόν να χωριστεί σε 3 διαφορετικές περιόδους:

- ✓ **Ενιαία αγορά**
- ✓ **Μάαστριχτ**
- ✓ **Ευρωζώνη**

Στην **ολοκλήρωση** **έγιναν τεράσιες δομικές και οικονομικές αλλαγές**:

- **Αποβιομηχάνιση**
- **Μετατροπή της χώρας σε οικονομία παροχής υπηρεσιών**
- **Κλείσιμο επιχειρήσεων και κατάρευση κλάδων [π.χ. Ένδυση, υφαντουργία, ναυπηγεία]**
- **Αναδιαρθρώσεις επιχειρήσεων**
- **Διεθνείς & εθνικές εξαγορές & συγχωνεύσεις**
- **Μείωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας**
- **Αύξηση της διεθνοποίησης των Ελληνικών επιχειρήσεων – οι πρώτες ελληνικές πολυεθνικές**
- **Ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού κλάδου και των τραπεζών**
- **Η άνοδος και η πτώση του χρηματιστηρίου**
- **Η διόγκωση και η έκρηξη του δημόσιου ελλείμματος και χρέους**
- **Η είσοδος στην Ευρωζώνη**
- **Η οικονομική κρίση**

Figure :

Die evolution of the European integration process from the Greek perspective

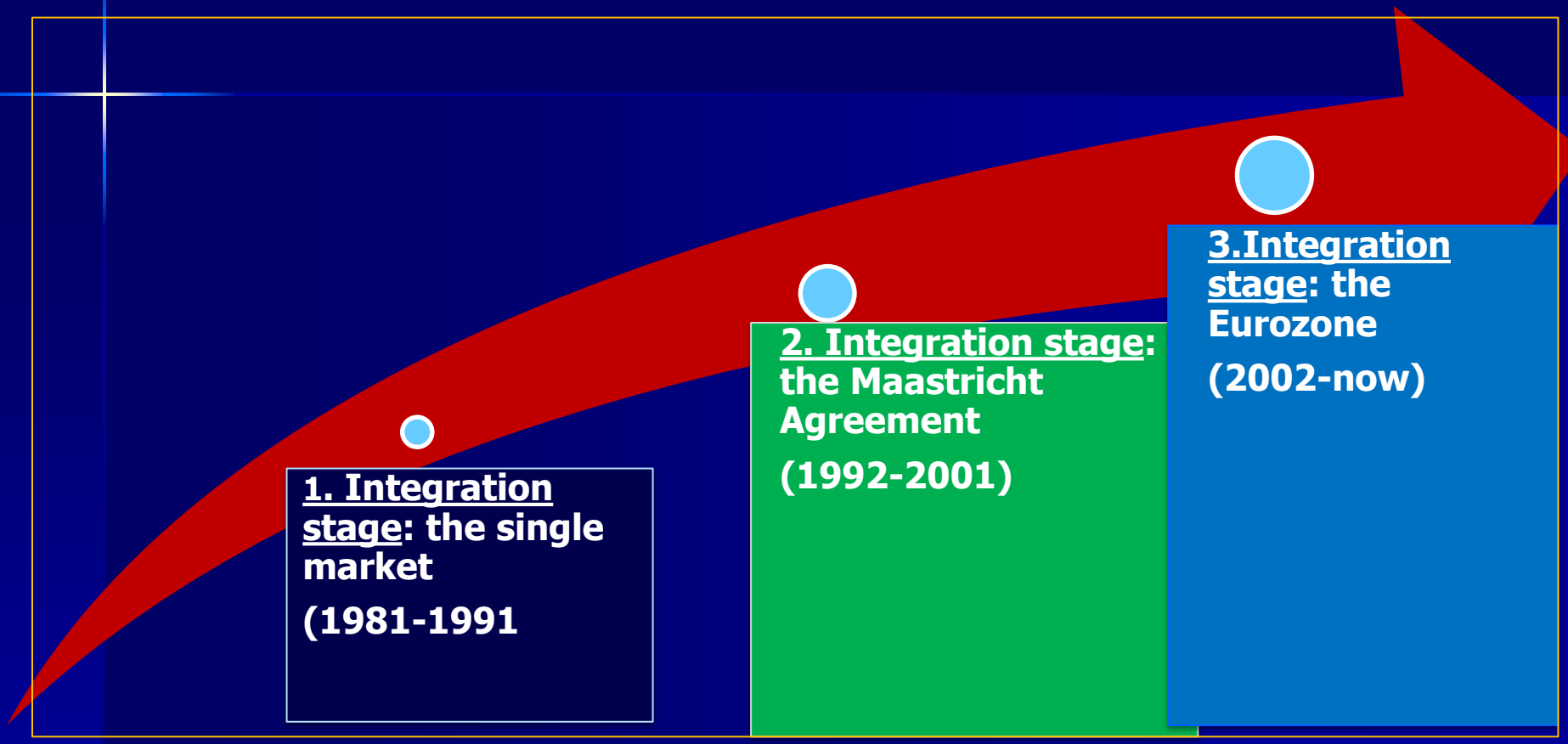

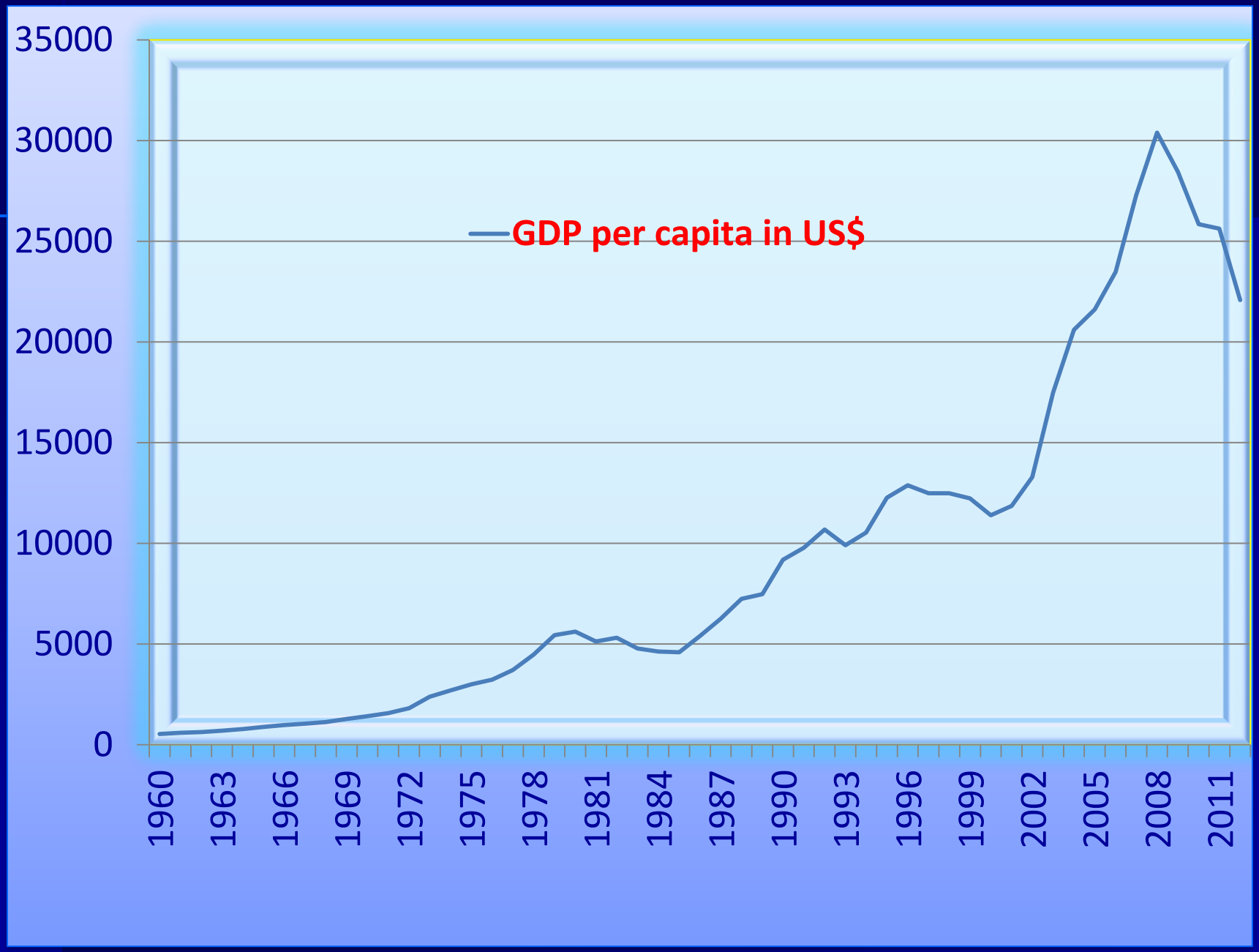
GDP per capita in US$
35000
30000
25000
20000
15000
10000
5000
0
1960
1963
1966
1969
1972
1975
1978
1981
1984
1987
1990
1993
1996
1999
2002
2005
2008
2011

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΕΠ

1960-1980: Συνεχή άνοδος

1981-1985: πτώση του ΑΕΠ λόγω της ενιαίας αγοράς και της παγκόσμιας κρίσης

1986-1995: άνοδος λόγω της πολιτικής επέκτασης της ζήτησης και της αύξησης των μισθών

1996-2000: στασιμότητα ή και πτώση λόγω της πολιτικής λιτότητας για την επίτευξη των στόχων του Μάαστριχτ

2001-2007: ραγδαία άνοδος λόγω της μείωσης των επιτοκίων στην Ευρωζώνη και τον περαιτέρω δανεισμό του Δημοσίου

2008-σήμερα: συνεχή πτώση λόγω κρίσης

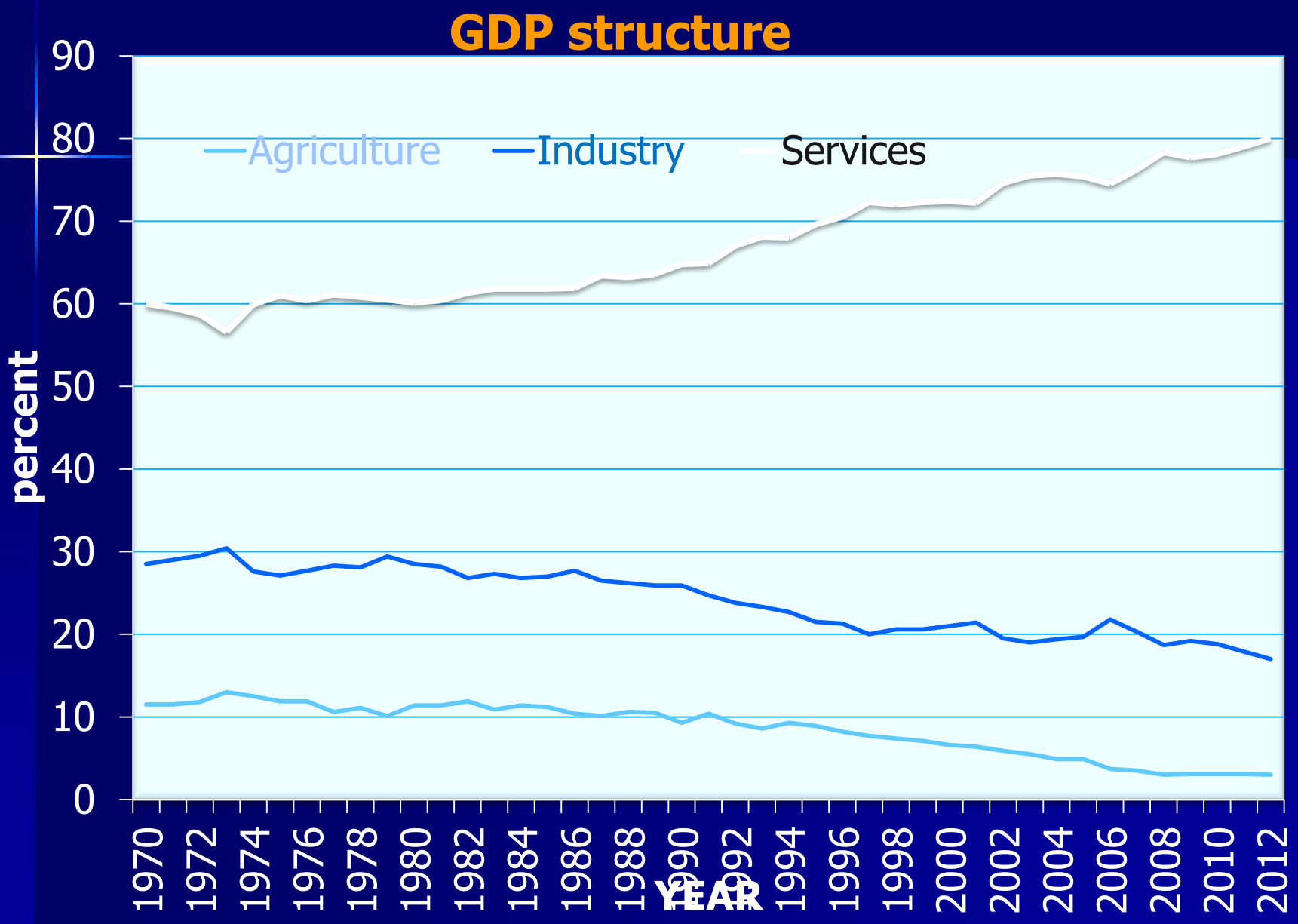
GDP structure
Agriculture
Industry
Services
percent
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
1970
1972
1974
1976
1978
1980
1982
1984
1986
1988
1990
1992
1994
1996
1998
2000
2002
2004
2006
2008
2010
2012
YEAR

Αποβιομηχάνιση [<20% το μερίδιο της μεταποίησης το 2012]

Μετατροπή σε χώρα παροχής υπηρεσιών [80% το μερίδιο των υπηρεσιών το 2012]

- **Κυρίως δημόσιες υπηρεσίες**
- **Όχι επιχειρηματικές υπηρεσίες, εκτός χρηματοπιστωτικές κ.λπ.**

Σημαντικός περιορισμός του αγροτικού τομέα [<10% το μερίδιο του αγροτικού τομέα το 2012]

Foreign trade indicators

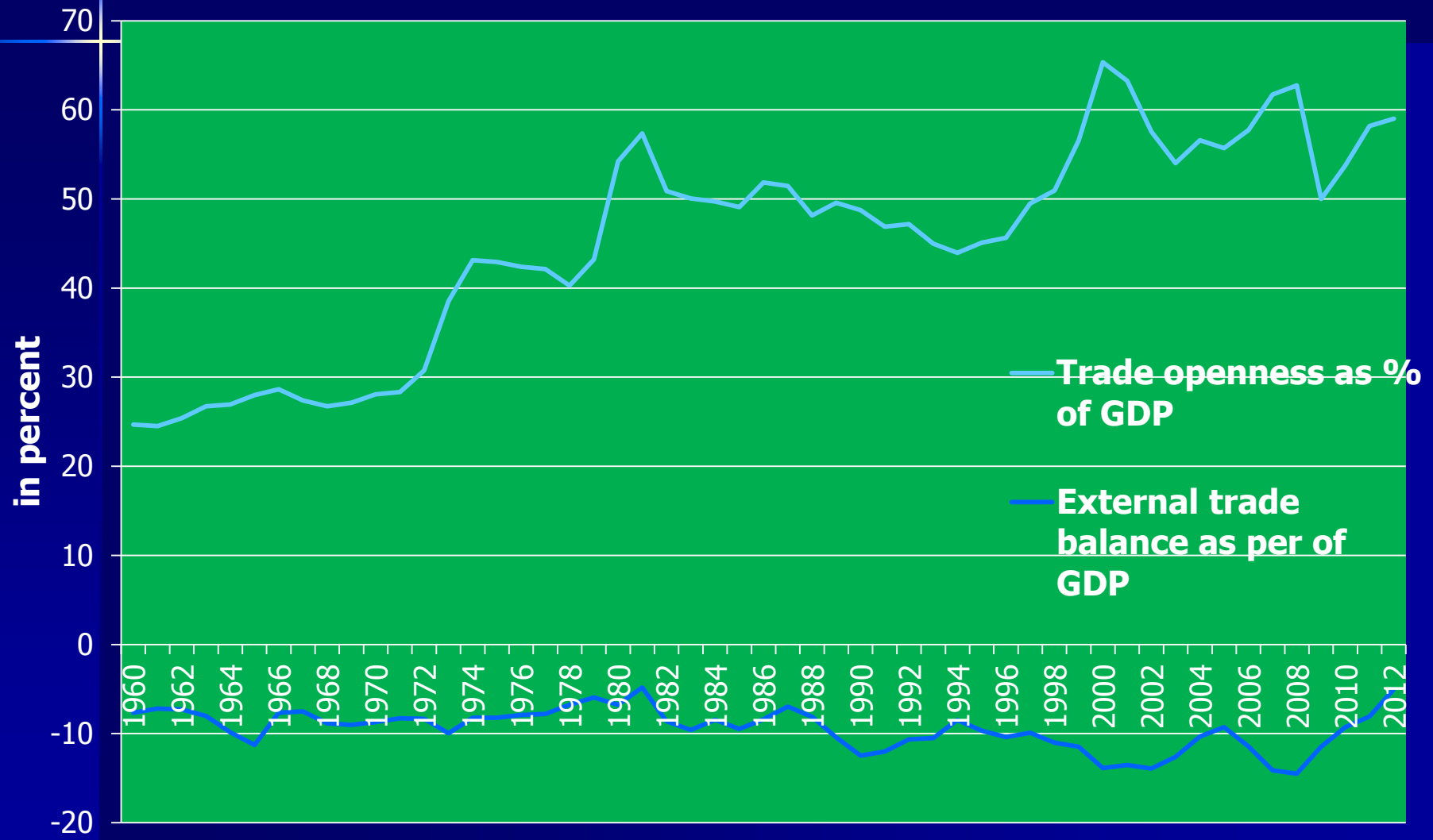

ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ – ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ

- **Το μερίδιο του εξωτερικού εμπορίου στο ΑΕΠ αυξήθηκε από 25% το 1960 σε 60% το 2012.**

ΕΞΑΣΘΕΝΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- **Αύξηση του ελλείμματος του εξωτερικού εμπορίου προς στο ΑΕΠ 2007: -15%**
- **Σχετική βελτίωση στην κρίση λόγω μείωσης των εισαγωγών**

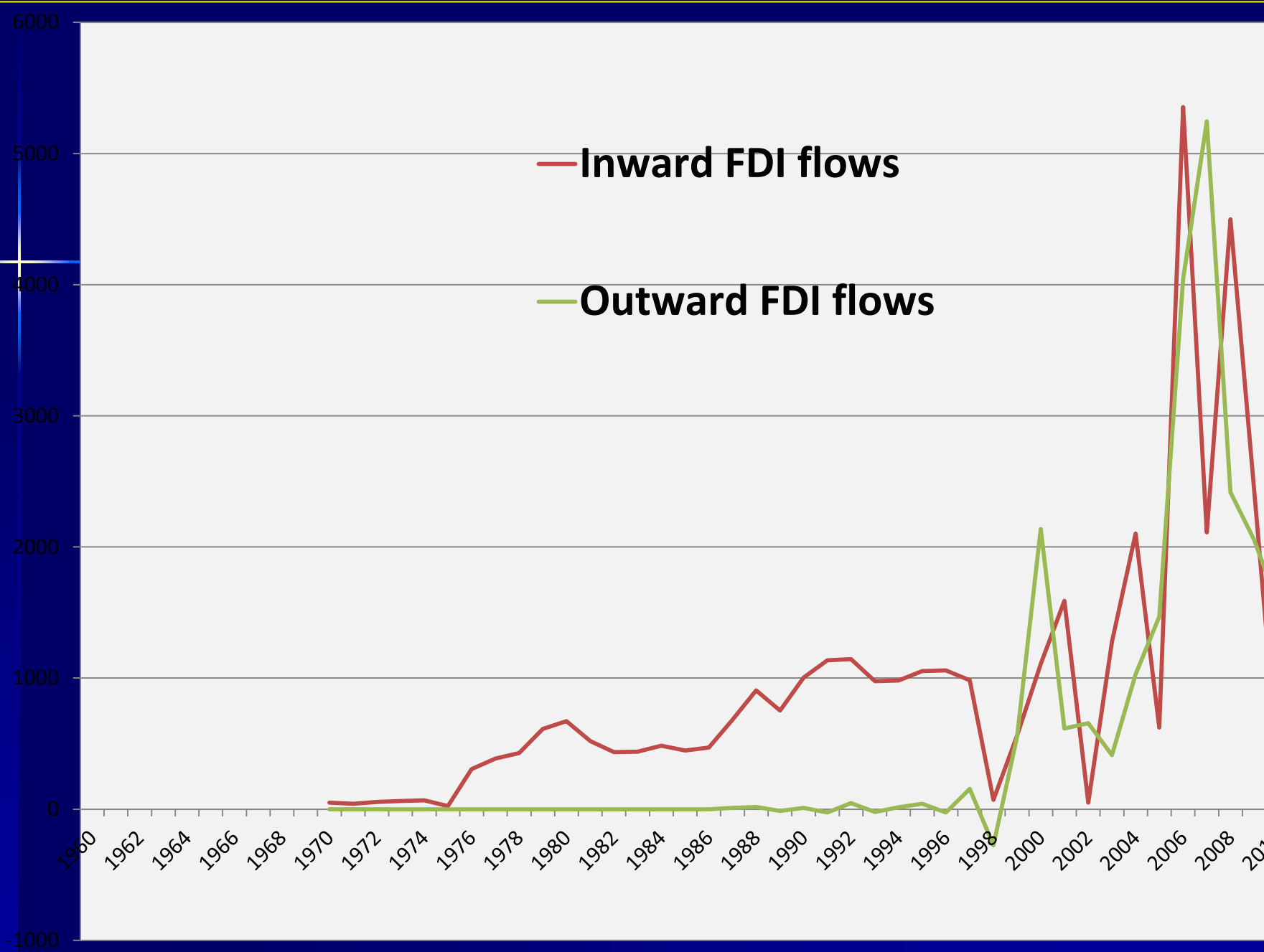
Inward FDI flows
Outward FDI flows
6000
5000
4000
3000
2000
1000
0
-1000
1960
1962
1964
1966
1968
1970
1972
1974
1976
1978
1980
1982
1984
1986
1988
1990
1992
1994
1996
1998
2000
2002
2004
2006
2008

ΟΙ ΕΣΩΣΤΡΕΦΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΗΤΑΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 1970

ΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΥΞΗΘΗΚΑΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΟΙ ΕΣΩΣΤΡΕΦΕΙΣ ΑΞΕ ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1990

ΟΙ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΣ ΗΤΑΝ ΑΣΗΜΑΝΤΕΣ ΜΕΧΡΙ ΣΧΕΔΟΝ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1990

ΜΕΤΑ ΟΜΩΣ ΟΙ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΣ ΑΥΞΑΝΟΝΤΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΑ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ ΞΕΠΕΡΝΟΥΝ ΤΙΣ ΕΣΩΣΤΡΕΦΕΙΣ. Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΙΑ ΕΛΚΥΣΤΙΚΟΣ ΤΟΠΟΣ ΓΙΑ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

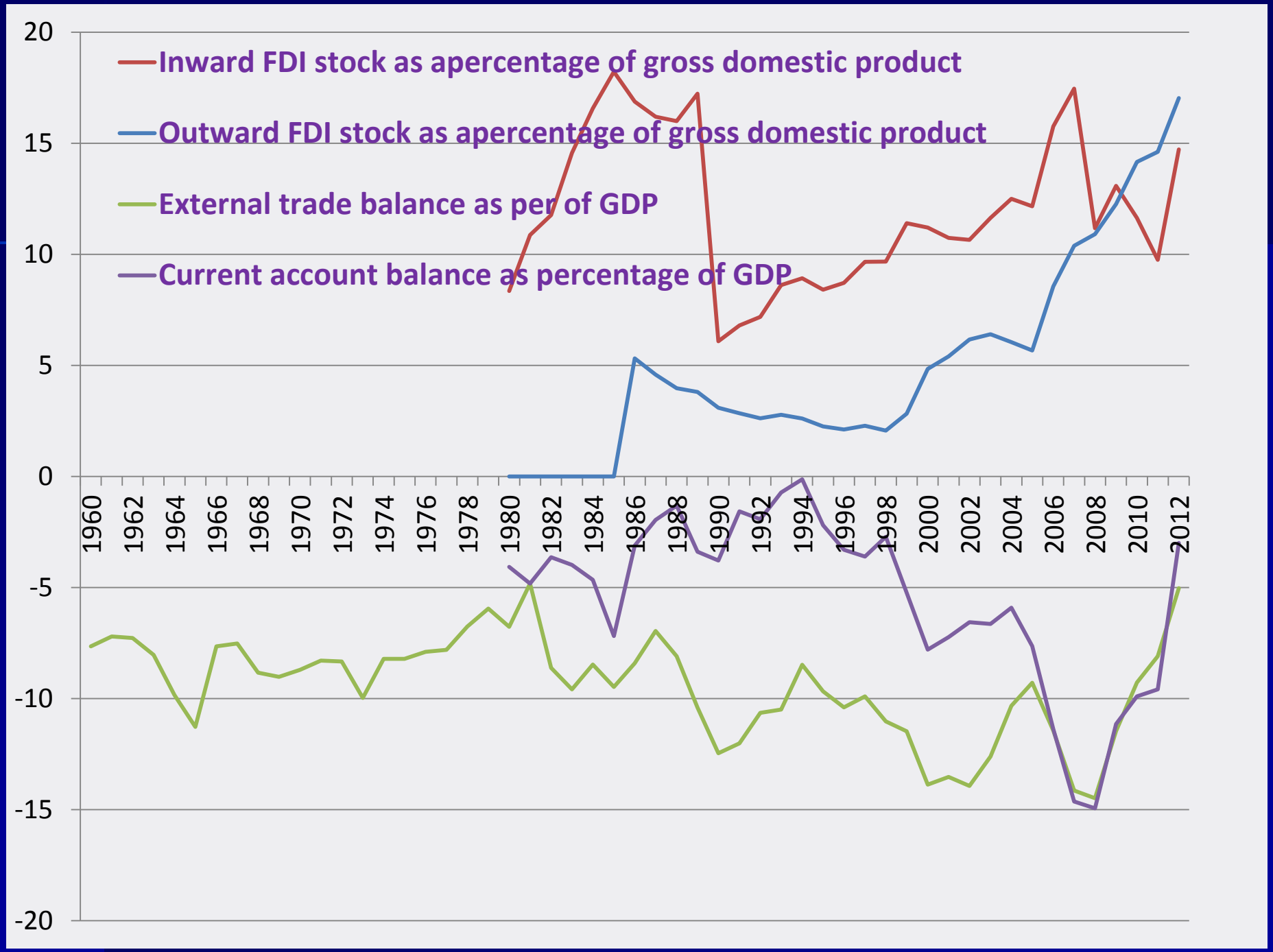
Inward FDI stock as apercentage of gross domestic product
Outward FDI stock as apercentage of gross domestic product
External trade balance as per of GDP
Current account balance as percentage of GDP
20
15
10
5
0
-5
-10
-15
-20
1960
1962
1964
1966
1968
1970
1972
1974
1976
1978
1980
1982
1984
1986
1988
1990
1992
1994
1996
1998
2000
2002
2004
2006
2008
2010
2012

ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ 2 ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ,

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΠΕΙΔΕΙΝΩΘΗΚΕ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ

ΚΑΙ ΟΙ 2 ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ ΗΤΑΝ ΣΥΝΕΧΩΣ ΑΡΝΗΤΙΚΟΙ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1980 ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 2000 Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΗΤΑΝ ΠΟΛΥ ΧΕΙΡΟΤΕΡΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΙΚΤΗ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 2000 ΟΙ 2 ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΥΜΠΙΠΤΟΥΝ, ΕΠΕΙΔΗ ΑΥΤΟΣ ΤΩΝ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΕΜΦΑΝΙΖΕΙ ΕΠΙΔΕΙΝΩΣΗ, ΚΑΘΩΣ:

- **Μειώθηκαν τα εμβάσματα των Ελληνικών μεταναστών [αυξήθηκαν οι ξένοι μετανάστες στην Ελλάδα]**
- **Μειώθηκε ο αριθμός των ελλήνων ναυτικών [αυξήθηκαν τα αλλοδαπά πληρώματα]**
- **Μειώθηκε ο τουρισμός**

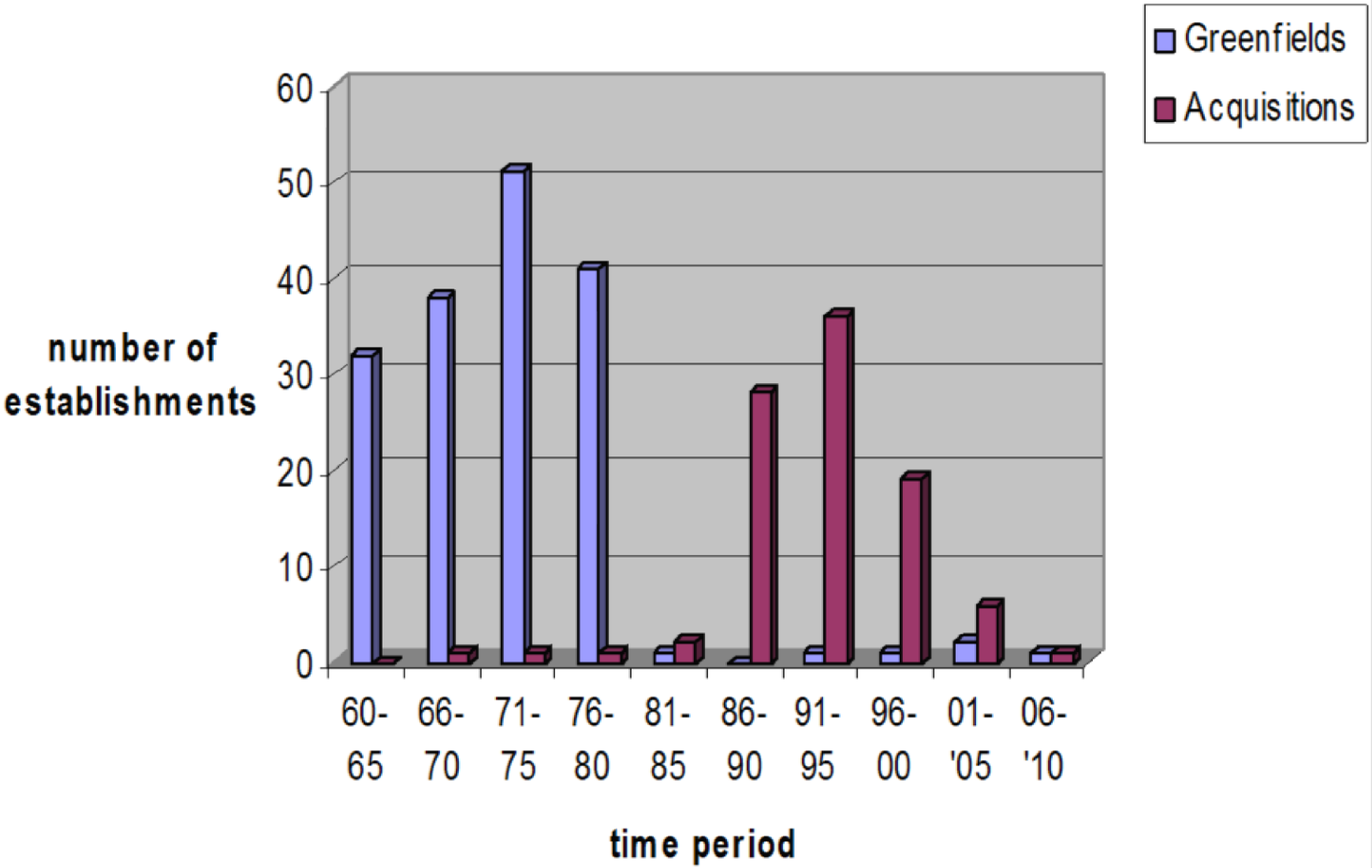
Figure 2: The evolution of Greenfields and Acquisitions
Greenfields
Acquisitions
number of establishments
60
50
40
30
20
10
0
60-65
66-70
71-75
76-80
81-85
86-90
91-95
96-00
01-'05
06-'10
time period

ΤΙ ΑΛΛΑΞΕ ΣΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ 1980 & 1990

ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ, ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΚΛΑΔΩΝ, ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗ ΚΛΑΔΩΝ ΥΨΗΛΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗΣ ΑΠΟ 20% ΤΟ 1980 ΣΕ 50% ΤΟ 2001

ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΠΙΔΟΣΗΣ

ΑΥΞΗΣΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ & ΕΞΑΓΟΡΩΝ

ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

- **Επεκτατικη δημοσιονομικη πολιτικη τονωσης της ζητησης**
- **Αυξηση μισθων Δημοσιου Τομεα**

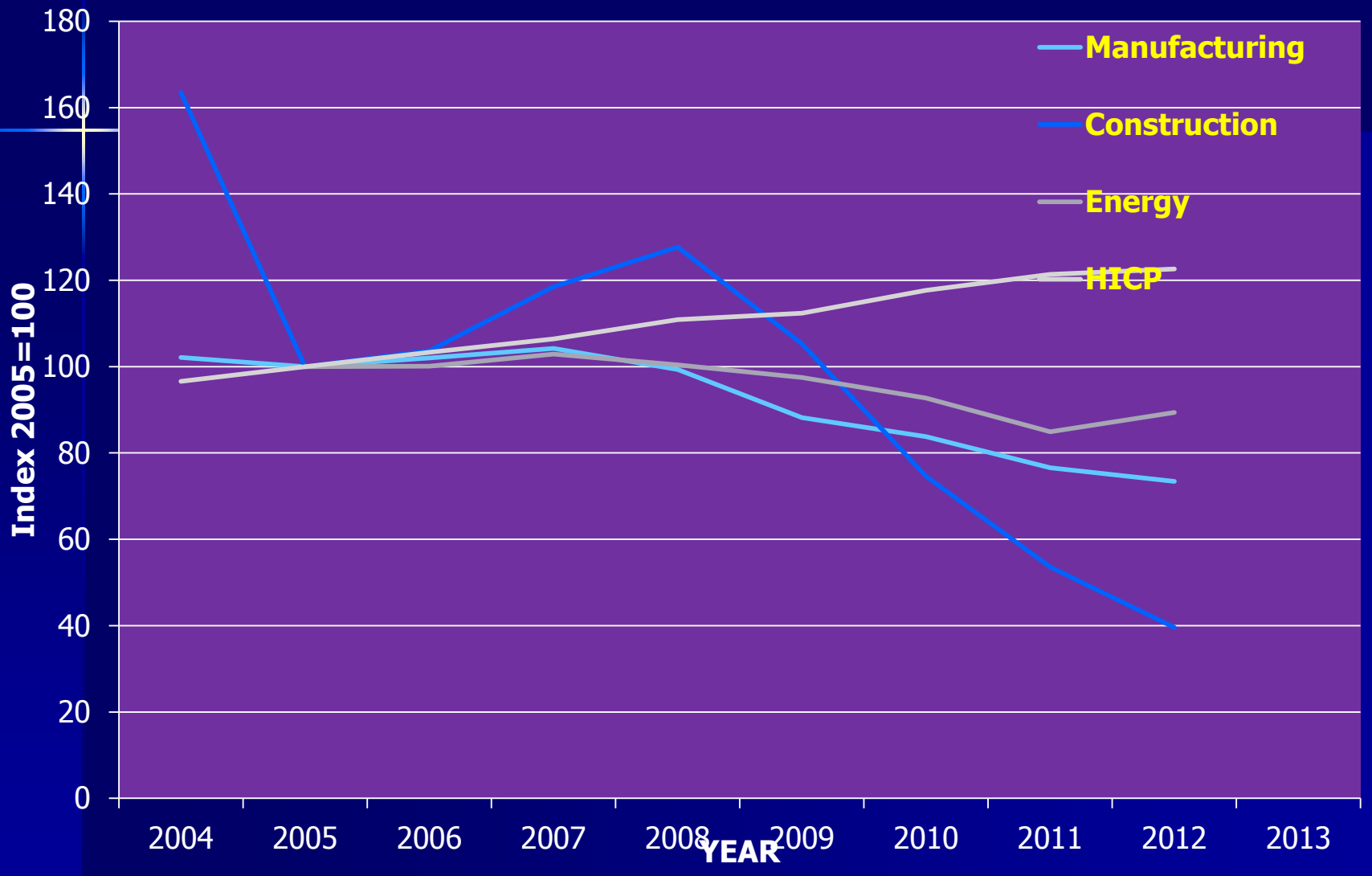
Manufacturing
Construction
Energy
HICP
Index 2005=100
180
160
140
120
100
80
60
40
20
0
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
YEAR

Στην κριση

- Ο τομέας της ενέργειας κρατήθηκε
- Οι οικοδομή υπέστη τη μεγαλύτερη μείωση
- Αξιόλογη μείωση υπέστη και η μεταποίηση

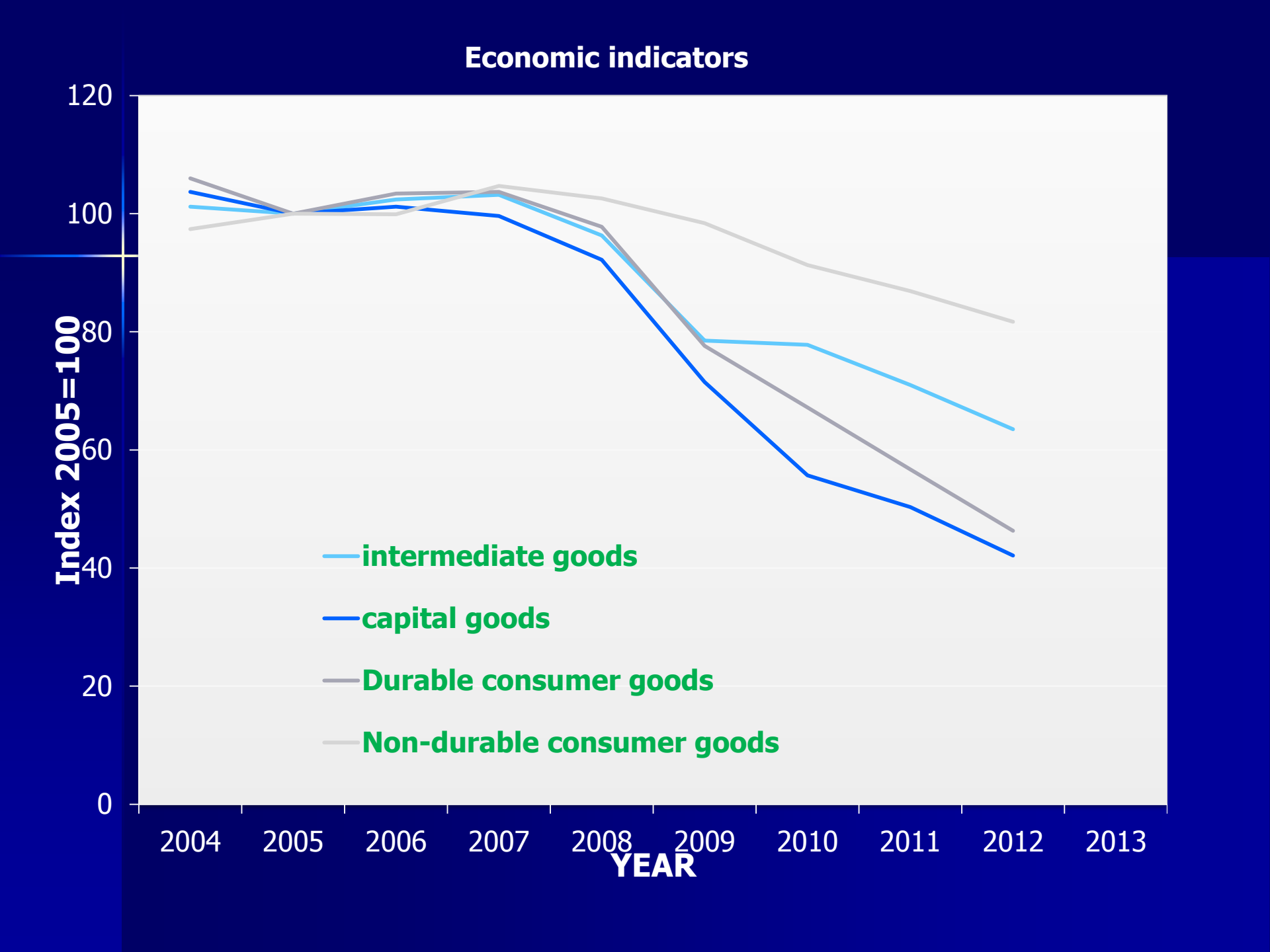
Economic indicators
120
100
80
60
40
20
0
Index 2005=100
intermediate goods
capital goods
Durable consumer goods
Non-durable consumer goods
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
YEAR

ΤΗ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΜΕΙΩΣΗ ΕΜΦΑΝΙΣΑΝ ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΙΚΑ ΑΓΑΘΑ

ΤΗ ΜΙΚΡΟΤΕΡΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΑ ΜΗ ΔΙΑΡΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ

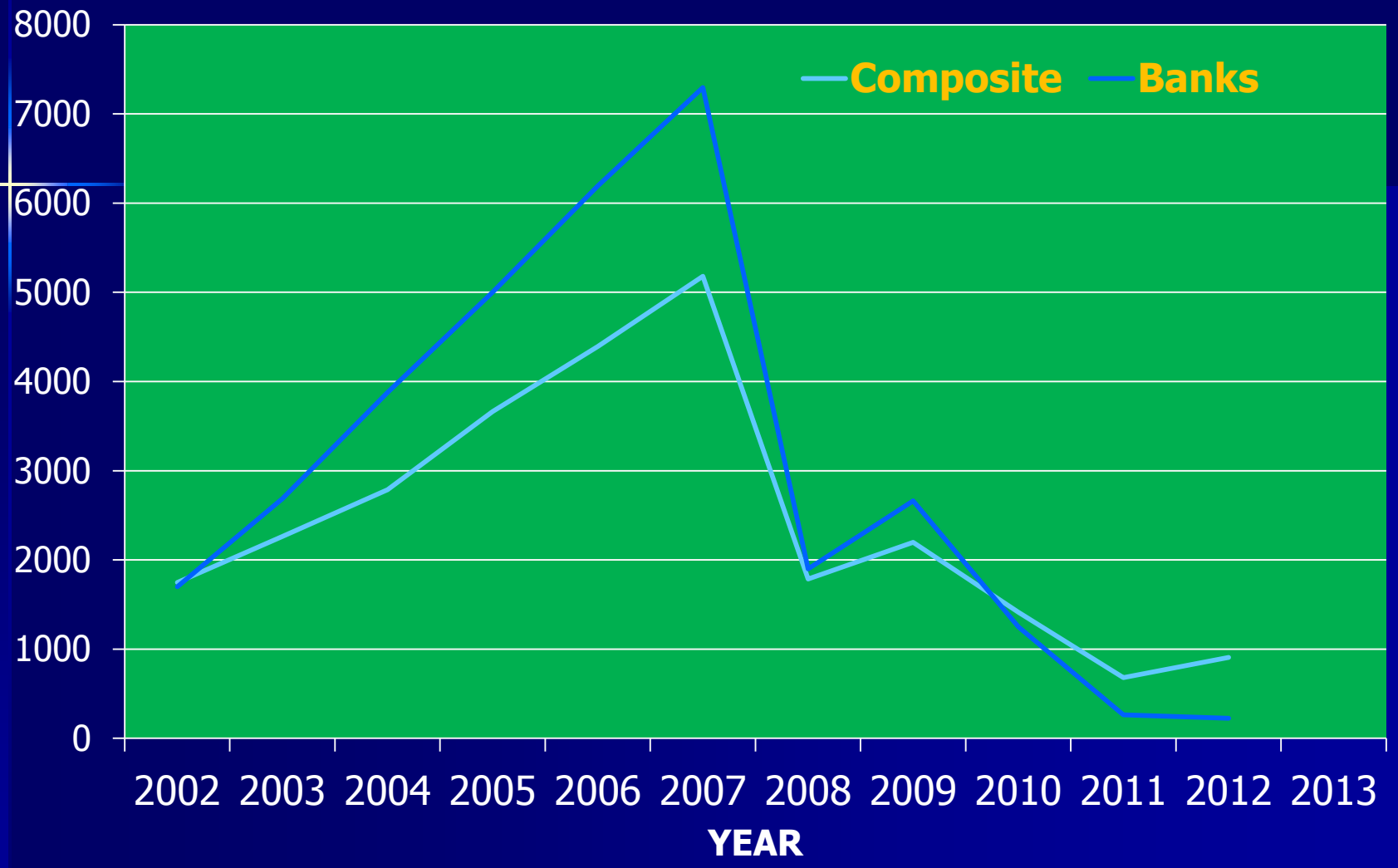
8000
7000
6000
5000
4000
3000
2000
1000
0
Composite
Banks
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
YEAR

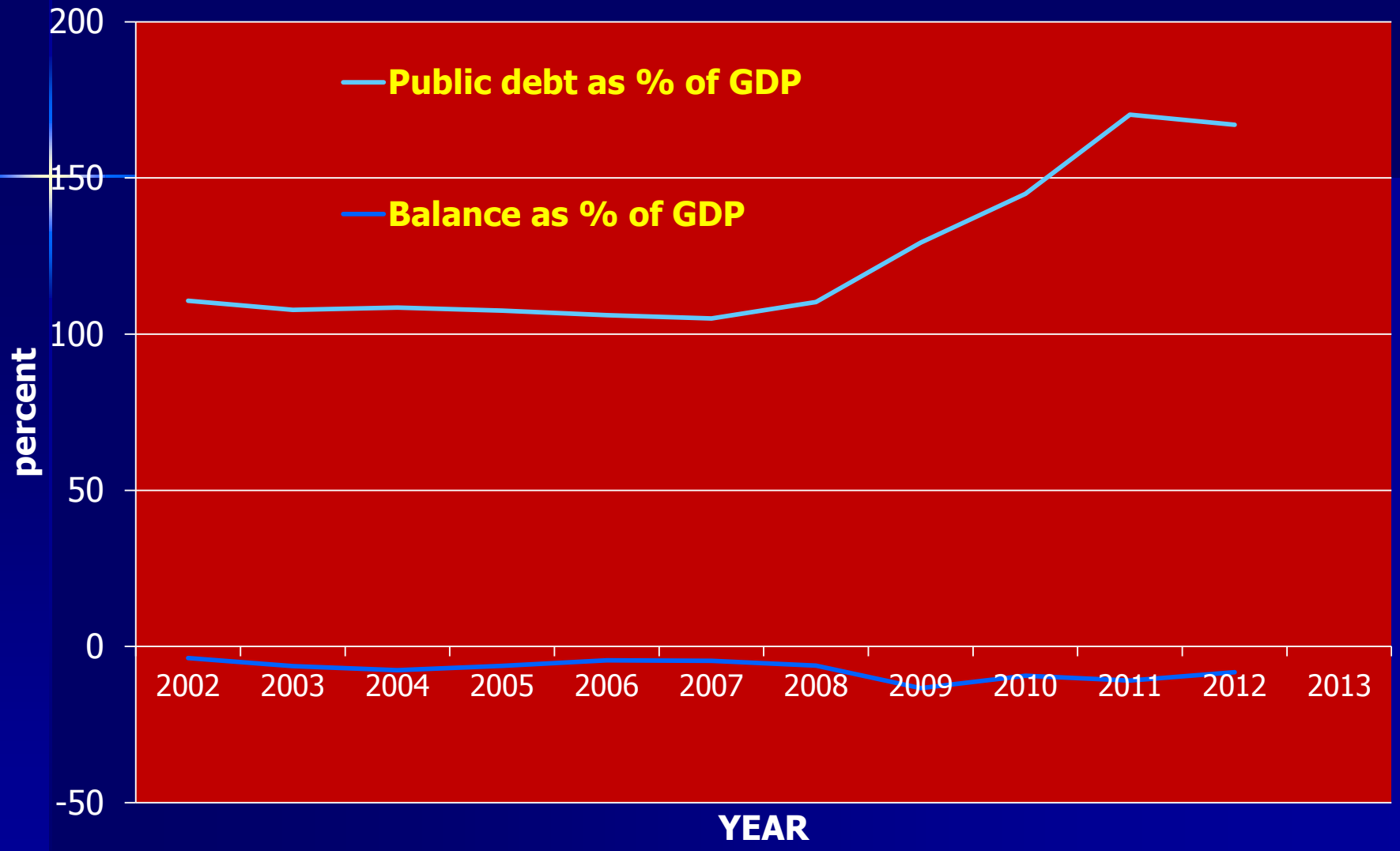
Public debt as % of GDP
Balance as % of GDP
200
150
100
50
0
-50
percent
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
YEAR

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΕΠΑΙΞΕ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟ ΡΟΛΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

ΑΣΘΕΝΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ ΤΟΥ 1980 & ΤΟΥ 1990 ΕΠΑΙΞΑΝ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΑ ΡΟΛΟ ΣΤΙΣ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ!!!

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ!!!